

สังคมและวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลง

บทที่ 2

สังคมและวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลง

นักคิดในสมัยโบราณให้ความสนใจอย่างมากเกี่ยวกับเรื่องของการเปลี่ยนแปลง เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ในเวลาที่หมุนเวียนไป ทุกสิ่งในโลกจะมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แนวความคิดของนักปรัชญาโบราณพยายามที่จะศึกษาถึงความจริงข้อนี้ โดยกล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกสิ่ง

ในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่า ทุกสิ่งในโลกย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่โดยแท้จริงตลอดเวลา มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมอ อันเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์

การเปลี่ยนแปลงจะเกี่ยวข้องหรือขึ้นอยู่กับเวลาเสมอ ไม่ว่าจะเป็นเวลาในรูปแบบใด เช่น วัน เดือน ปี หรือเวลาทางดาราศาสตร์โดยนับเป็นปีเสมอ รวมทั้งเวลาที่นับการครบรอบเหตุการณ์หนึ่ง เป็นต้นว่า ฤดูหนึ่ง หรือปีการเพาะปลูกหนึ่งก็ตาม ลักษณะหรือสภาพของสิ่งนั้นจะแตกต่างไปจากเดิมที่เป็นอยู่ โดยอาศัยองค์ประกอบด้านเวลาเป็นหลัก ในสังคมมีเหตุการณ์ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมออย่างเท่านั้น นั่นคือ การเกิด และ การตาย แต่กระบวนการตั้งแต่เกิดจนตาย นับเป็นการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกันโดยอาศัยเวลาเป็นเครื่องกำหนด

จากที่กล่าวนี้พอสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงคืออะไร ก็ย่อมจะได้แก่ การที่สิ่ง ๆ หนึ่งแปรเปลี่ยนสภาพที่เคยคงอยู่มาเป็นสภาพใหม่ โดยอาศัยองค์ประกอบด้านเวลาเป็นเครื่องกำหนด

ที่จะกล่าวต่อไป ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงสังคม

การเปลี่ยนแปลงสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง (Structure) และ ความสัมพันธ์ (Relationship) ของสังคม รวมถึงการกระจายของอายุ (Age Distribution) อัตราการเกิด การตายของประชากร ด้านความสัมพันธ์ ก็ได้แก่ ความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้าน เช่น เมื่อมีการย้ายเข้าสู่เมือง ความสัมพันธ์ต่าง ๆ จะเปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างกับนายจ้าง และ สหพันธ์ (Union) การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสามีและภรรยา เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลง “ทาง” สังคม “ของ” สังคม และ “ใน” สังคม¹

การเปลี่ยนแปลง “ทาง” สังคม เทียบกับคำประเภทว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทางการปกครอง ทางศาสนา ฯลฯ แล้วคำว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคล ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน และการเปลี่ยนแปลงประเภทที่กล่าวนี้ เกิดขึ้นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิ และหน้าที่ ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดกันอยู่ก่อน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกเปลี่ยนไป ถ้าพ่อแม่ที่เคยมีสิทธิว่ากล่าวห้ามปรามหรืออนุญาตการกระทำของลูก ต่อมาหมดสิทธินั้นไปหรือลูกไม่ยอมรับสิทธินั้นของพ่อแม่ ความสัมพันธ์ระหว่างนายกับบ่าว ซึ่งแต่เดิมนายมีสิทธิจะขายบ่าวให้คนอื่นไป แต่ต่อมาไม่มีสิทธิที่จะทำเช่นนั้นได้ เพราะฉะนั้น ในความหมายนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการเพิ่มหรือการลด จำนวนของคนในสังคมนั้น ไม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงแบบอย่างการแต่งกาย หรือวิธีการอยู่อาศัย ฯลฯ เลย

การเปลี่ยนแปลง “ของ” สังคม และ “ใน” สังคม มุ่งพิจารณาหนักไปในทางรูปธรรมมากกว่า คือ ลักษณะที่เห็นได้ภายนอก หากจำนวนคนที่ประกอบกันเป็นสังคมนั้นเพิ่มทวีขึ้น จนผิดตา หรือร่อยหรอไปย่อมไม่มีผู้ใดปฏิเสธว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในกลุ่มคนเหล่านั้น หากคนกลุ่มนั้นเคยแต่งกายอย่างหนึ่ง แล้วต่อมาเปลี่ยนแปลงแบบอย่างการแต่งกายไปเป็นอย่างอื่น สิ่งที่ว่านี้ย่อมเป็นการเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้อาจไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่เป็นสิทธิและหน้าที่ที่ตนจะประพฤติปฏิบัติต่อกันไปจากเดิมเลย ถ้าเป็นเช่นนั้น เรากล่าวว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลง (ในจำนวนประชากรในเรื่องการแต่งกาย) เกิดขึ้น “ใน” สังคมนั้น หรือว่าการเปลี่ยนแปลง (อย่างหนึ่ง หรือ บางอย่าง) “ของ” สังคมนั้น คือ จำนวนประชากรมากขึ้น หรือวิธีการแต่งกายแปลกไปจากเดิม แต่เราไม่กล่าวว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลง “ทาง” สังคม

การที่คนไทยในกรุงเทพฯ แต่งกายตามแบบฝรั่งหรือแบบตะวันตกมากขึ้น หรือการที่ชนบทเริ่มใช้ส้วมซึมนั้น สิ่งที่ว่านี้ในตัวเอง คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแบบอย่างวิถีการดำรงชีวิตของคนไทย เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดที่เกิดขึ้นในกลุ่มคนที่อยู่ด้วยกันเป็นสังคมไทย เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง “ของ” สังคมไทยที่ปรากฏแก่สายตา แต่ถ้าการเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้มีได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบอย่างระบบความสัมพันธ์ของคนไทยที่มีต่อกัน เมื่อพิจารณาในด้านของสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลประเภทต่าง ๆ จะประพฤติปฏิบัติต่อกันได้แล้ว จะไม่ถือเอาสิ่งนี้เป็นเครื่องหมาย หรือประจักษ์พยานหลักฐานของการเปลี่ยนแปลง “ทาง” สังคมของไทย

สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทั้งในระดับ จุลภาค (Micro Level) และระดับ มหาภาค (Macro Level)²

ก. ระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นปกติแต่ในอัตราและความมากมายแตกต่างกันตามท้องที่ และแล้วแต่โอกาสหรือกาลเวลา เช่น

1. ในเรื่องค่านิยมหรือคุณค่า (Values) ทางจริยธรรม
2. ในเรื่องการแต่งกาย
3. ในเรื่องมารยาท
4. ในเรื่องการใช้ภาษา

การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะค่อยเป็นค่อยไป จะเปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ

ข. ระดับมหภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของสังคม การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้ เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสะสมในระดับจุลภาค

รูปแบบของสังคมได้เปลี่ยนจากสังคมที่มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ (Simple Society) มาเป็นสังคมที่มีความซับซ้อน (Complex Society) ในบางครั้งจะเรียกสังคมที่มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ว่าสังคมที่เก็บหาอาหาร (Food-Gathering Society) สังคมที่ไม่มีตัวอักษรใช้ (Pre-literate Society) หรือสังคมที่เปลี่ยนแปลงช้า (Sacred Society) ส่วนสังคมซับซ้อน ในบางครั้งก็จะถูกเรียกว่าสังคมผลิตอาหาร (Food-Producing Society) สังคมที่รู้จักใช้ตัวอักษร (Literate Society) หรือสังคมที่เปลี่ยนแปลงเร็ว (Secular Society)

รูปแบบของสังคมตามทัศนะของนักสังคมวิทยาสมัยใหม่³

จากหนังสือ *The Lonely Crowd* หรือ “ฝูงชนผู้เปล่าเปลี่ยว” ของศาสตราจารย์ เดวิด ริสแมน (David Riesman) ซึ่งแต่งร่วมกับ Nathan Glazer และ Ronald Denney ได้บรรยายถึงการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยหรือลักษณะประจำชาติของชาวอเมริกัน โดยถือว่ามีส่วนสัมพันธ์กับ

สภาวะทางประชากรศาสตร์ ตามทัศนะของศาสตราจารย์ริสแมน สังคมที่ภาวะเกี่ยวกับประชากรสามประเภทด้วยกัน ได้แก่ (High Growth Potential)

- ก. การที่ประชากรมีขุมแห่งการขยายตัวมาก (High Growth Potential)
- ข. การที่ประชากรขยับสูงขึ้นระยะหนึ่ง (Transitional Population Growth)
- ค. การที่ประชากรเริ่มมีอัตราการเพิ่มขยายตัวลดน้อยลง (Incipient Population)

ศาสตราจารย์ เดวิด ริสแมน นักสังคมวิทยาอเมริกัน ได้กล่าวว่าภาวะแห่งประชากรมีส่วนสัมพันธ์กับอุปนิสัยใจคอ และลีลาการดำรงชีวิต อันอาจแยกออกเป็นสังคมสามประเภทหรือสังคมในสามยุคได้ดังนี้

1. สังคมประเพณีนำ (Tradition-Directed) สังคมประเพณีนำหรือระบบธรรมเนียมปฏิบัติ มักเกิดขึ้นในช่วงที่ประชากรมีโอกาสขยายตัวมาก

1.1 สภาพของประชากรที่มีขุมหรือศักยภาพ (Potential) คือ โอกาสแห่งการขยายตัวมาก เห็นได้ชัดในบริเวณที่ยังขาดการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ตัวอย่าง คือ ในอินเดีย จีน บางส่วนของอเมริกากลางและใต้

1.2 ในบริเวณดังกล่าวสภาพประชากรมีอัตราเกิดสูงมาก และทั้งอัตราการตายก็สูงเช่นกัน ถ้าหากอัตราการเกิดลดน้อยลงเมื่อใดประชากรจะลดลงทันที ทั้งนี้เพราะโรคภัยไข้เจ็บมีมาก การตายมีมากอยู่แล้ว

1.3 ภาวะทางเศรษฐกิจของสังคมที่มีประชากรมีโอกาสขยายตัวได้มาก มักแร้นแค้น คือขาดแคลนปัจจัยสี่อยู่อย่างมาก ในสังคมแบบประเพณีนำมักพยายามลดจำนวนคนเพื่อความอยู่รอดด้วยวิธีต่าง ๆ กัน เช่น ด้วยการทำแท้ง, การรบฆ่าอยู่เสมอ การกำหนดให้แต่งงานเมื่ออายุมาก เป็นต้น

1.4 สังคมประเภทนี้มักมีสภาพทรงตัวอยู่นิ่ง การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างช้า ๆ ประชากรมักตายเมื่ออายุยังน้อย ดังนั้น สังคมแบบประเพณีนำจึงมีผู้เยาว์อยู่ในสังคมมากกว่ากลุ่มอายุอื่น ๆ

1.5 วิถีชีวิตเน้นหนักไปในทางปรับตัว (Adaptation) ให้อยู่รอดมากกว่าการรับ หรือการสร้างสิ่งใหม่ หรือนวัตกรรม (Innovation) หรือการมีนวัตกรรม (Creation)

1.6 ขนบธรรมเนียมมีความสำคัญมากต่อชีวิตประจำวัน โดยพฤติกรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับกาลคล้ายตามผู้มีอาวุโสสูง มีการถือว่าผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า คือ ไม่ยอมรับว่าสตรี

มีสิทธิเท่าเทียมบุรุษ มีการเชื่อฟังวงศาตนาญาติหรือกลุ่มวรรณะ วัฒนธรรมที่สืบเนื่องต่อกัน มาหลายร้อยหลายพันปี ได้รับการยึดถือว่าเป็นเสมือนพี่เลี้ยงผู้สอดส่องดูแลความประพฤติ และเป็นเสมือนบิดาผู้จะกำหนดวิถีทางแห่งการปฏิบัติ ศาสนา จารีต และธรรมเนียมได้รับการ ยกย่องอย่างสูง มักไม่ค่อยมีการแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนปัจจัย แห่งการดำรงชีพที่ผาสุกตามควรแก่อัตภาพ

1.7 คนใน “สังคมประเพณีนำ” ได้รับการดูแลเอาใจใส่อยู่แทบตลอดเวลา ทำให้ รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนที่มีความสำคัญ สังคมประเภทนี้ไม่รู้สึกเหมือนกับเป็นส่วนเกิน หรือส่วน ที่ไม่มีใครต้องการ ซึ่งผิดกับสภาพคนว่างงานในสังคมสมัยใหม่ และสังคมประเพณีนำมักมี เสถียรภาพไม่รุ่มรวย

1.8 คนในสังคมประเพณีนำมักไม่มีปัญหาทางมนุษยสัมพันธ์ คนทั่วไปมักปรับตัวได้ คนที่ดูเหมือนจะเป็นผลไม้ที่หล่นไกลต้นของวัฒนธรรม (Misfits) คือ ผู้ประพฤติผิดแปลก ๑ มีพฤติกรรม เบี่ยงเบนจากปกติ ก็มักได้รับการอະลุ่มอ่วยพอสสมควร หมายความว่า เป็นสังคมที่มีขันติ พอดควร

1.9 อย่างไรก็ตาม ไม่ควรที่กักเอาว่าสังคมแบบนี้จะมีอุดมสุข ราบรื่นอยู่เสมอ ลักษณะเด่น คือ การเปลี่ยนแปลงมีน้อยและเป็นไปอย่างเชื่องช้า การถือระบบวงศาตนาญาติ เป็นใหญ่ คือ ถือความผูกพันโดยสายเลือดหรือโดยชาติภูมิเป็นสำคัญ ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่ง ได้แก่ การที่ประชากรมีโอกาสเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

2. สังคมสำนึกนำ สังคมประเภทนี้มีประชากรซึ่งขยับตัวสูงขึ้นระยะหนึ่ง และยึดถือ หลักการเป็นแนวทางแห่งชีวิต

2.1 สังคมมีการเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งระบบศักดินาลดลง ผลก็คือทำให้เกิดระบบ สังคมที่ยึดถือหลักการหรือสำนึกเป็นใหญ่ (Inner Direction) โดยประชากรจะเข้าสู่ระยะที่เรียกว่า Transitional Growth คือ มีการเพิ่มขึ้นเป็นการชั่วคราวชั่วคราว ประชากรเพิ่มขึ้นเพราะอัตราการ ตายลดน้อยลง การตายลดลงเพราะสังคมอยู่ดีกินดีมีอารักขาโรคดีกว่าเดิม การบรรเทาฆ่าพัน ระหว่างเผ่าลดน้อยลง การปล่อยให้ทารกตายแต่ยังเด็กลดน้อยลง

2.2 สังคม “สำนึกนำ” มีขึ้นในยุโรปพร้อมกับการฟื้นฟูทางวัฒนธรรม (Renaissance) การปฏิรูปทางศาสนา (Reformation) การขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม ความเจริญทาง เทคโนโลยี การมีสินค้าและตลาดมากยิ่งขึ้น การสำรวจการแสวงหาอาณานิคม และการใช้ ระบบจักรวรรดินิยมมากยิ่งขึ้น

2.3 เมื่อสังคมเปลี่ยนไปเช่นนี้ ศาสตราจารย์ริสแมน กล่าวว่า ก่อให้เกิดมีคนประเภทที่ยึดถือ “หลักการ”, “ความสำนึก” หรือมโนคติเป็นหลักแห่งการดำรงชีพมากกว่าเดิม มีการตั้งปณิธาน มีการมุ่งปฏิบัติงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทาง โดยไม่เกรงกลัวต่อการดิ้นนินทาของผู้เฒ่าผู้แก่ หรือการเยาะหยันของสังคม คนผู้มีสำนึกนำอาจทิ้งประเพณีที่ตนเองเห็นว่ กีดขวางการบรรลุเป้าหมายแห่งชีวิต ซึ่งเป้าหมายของชีวิตอาจเป็นอะไรก็ได้ เช่น เงินทอง ทรัพย์สินสมบัติ อำนาจ ความรอบรู้ ชื่อเสียงเกียรติคุณและความดี คนประเภทนี้ไม่ยอมเดินตาม แพ้ชั้นเพื่อความโก้เก๋ หรือได้ชื่อว่าไม่ล้าหลัง เขามักหวังอุดมคติและอุดมการณ์ที่ตั้งไว้มากกว่า สิ่งอื่นใด

2.4 สังคมสำนึกนำมีตัวอย่างที่เห็นชัด คือ ช่วงที่มีการก่อสร้างประเทศสหรัฐอเมริกา ปรากฏว่ามีคนที่มี “จุลินทรีย์สมอง” หรือ “ปมมูมานะ” ที่บากบั่นและบุกเบิกในการอุตสาหกรรม ต่าง ๆ มาก เช่น นักประดิษฐ์ เบนจามิน แฟรงคลิน, เฮนรี ฟอร์ด หรือประเทศญี่ปุ่นในช่วง หลังจากเปิดประเทศแล้ว ก็เป็นยุคแห่งสังคมสำนึกนำ คือ มีผู้กระตือรือร้นสนใจในการสร้างชาติ ไม่น้อย ในประเทศไทยยังไม่มีสังคมแบบสำนึกนำมากนัก มีเฉพาะในบางกลุ่มเท่านั้น

3. สังคม “ผู้ไม่นำ” หรือ “สหสมัยชนนำ”

3.1 บุคคลที่อยู่ในสังคมประเพณีนำมักไม่มีความคิดว่า ตนเองเป็นปัจเจกชน แยกจากสังคมโดยเด็ดขาด เขารู้สึกว่าญาติพี่น้องหรือเกี่ยวดองมีความสำคัญต่อชีวิต มีการห่วงนามสกุล หรือชื่อแซ่อยู่อย่างมาก สังคมประเภทนี้มีประชากรที่เริ่มลดลงเพราะมีการควบคุมในเรื่องการเกิด สังคมในยุคที่ประชากรเพิ่มขึ้นชั่วคราว (Transitional Growth) บุคคลเริ่มสำนึกว่า เขาสามารถควบคุมชีวิตได้ด้วยตนเอง ในยุคนี้เกษตรกรรมมีความสำคัญน้อยลง ความเจริญทางอุตสาหกรรม เริ่มมีขึ้น ต่อมาจึงเข้าสู่สังคมยุคที่สาม คือ ยุคแห่งการลดลงของประชากร

3.2 ในยุคที่มีประชากรผู้เลี้ยงชีพด้วยการเกษตร เหมือนแร่ หรือแม้กระทั่งการผลิตต่าง ๆ น้อยลง การใช้เครื่องทุ่นแรงทำให้มีเวลาร่างมาก สังคมเข้าสู่ยุคแห่ง “อุดมโภค” (Affluent Society) คือ มั่งคั่งร่ำรวย เมื่อสภาพทางเศรษฐกิจดีขึ้นอย่างผิดหูผิดตาเช่นนี้ ทำให้การยึดถือ “หลักการ” หรือการมี “สำนึกนำ” น้อยลง การห่วงเรื่องปากเรื่องท้องหรือเรื่องการอัตคัดขาดแคลน (Scarcity Psychology) มีมาก สิ่งใหม่ที่ก่อให้เกิดความกังวล คือ การมีของกินพอใช้ เหลือเพื่อ (Abundance Psychology) การมีเวลาร่างมากจนไม่รู้จะทำอะไร ประชากรของสังคมประเภทนี้มีคนแก่เพิ่มขึ้น เพราะการรักษาทำให้คนอายุยืนขึ้น คนอยู่ในวัยเยาว์หรือหนุ่มสาว ลดน้อยลง เพราะมีการเกิดน้อย

3.3 อเมริกาในปัจจุบัน อาจจัดอยู่ในจำพวกสังคมแบบ “ผู้นำ” หรือ “สหสมัชนนำ” สหสมัชน คือ คนร่วมสมัยหรือรุ่นราวคราวเดียวกัน สภาพแห่งความเป็นผู้นำนั้น มีมากในชนระดับที่มีเงินทองและฐานะทางสังคมดี ตามนครใหญ่ ๆ เช่น นิวยอร์ก บอสตัน และลอสแอนเจลิส ฯลฯ คนที่มี “สำนึกนำ” มักเป็นกลุ่มชนชั้นกลาง ได้แก่ นายธนาคาร พ่อค้า และผู้ประกอบการกิจการขนาดย่อย คนที่ประพฤติตามผู้นำ หรือ “สหสมัชนนำ” มักอยู่ในกลุ่มพวกชนชั้นกลางรุ่นใหม่ ได้แก่ ข้าราชการ พนักงานบริษัทห้างร้าน ผู้ทำงานด้านบริการ ผู้ทำงานในสำนักงาน

3.4 ในสังคมยุคผู้นำ การสื่อสารมวลชนมีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพื่อสลับตบรับฟังว่าคนอื่นประพฤติหรือแต่งตัวกันอย่างไรบ้าง ผู้เยาว์ในสังคมมักพยายามเลียนแบบเพื่อนฝูงรุ่นราวคราวเดียวกัน ผู้ซึ่งอาจจดจำมาจากจอโทรทัศน์ หรือจอภาพยนตร์อีกทอดหนึ่ง ผู้เยาว์เหล่านี้เมื่อโตขึ้นก็ยังคงรักษาความเป็นผู้เลียนแบบผู้อื่นไว้เสมอ การเลียนแบบนี้มุ่งหวังที่จะให้ตนเองได้รับความนิยมชมชอบ หรือสรรเสริญจากคนร่วมสมัย

การควบคุมพฤติกรรมในสังคมประเภทต่าง ๆ

ในระบบ “ประเพณีนำ” หรือ “ธรรมเนียมบัญชา” กลไกที่ควบคุมให้คนในสังคมอยู่ในกรอบ ได้แก่ ความรู้สึก “ละอาย” (Shame) ต่อผู้ใหญ่ ต่อวงศาตถาญาติ หรือต่อบรรพบุรุษ

ในระบบ “สำนึกนำ” หากมีการทำผิดจุดประสงค์หรือหลักการที่วางไว้ จะเกิดความรู้สึกทำนอง หิริ โอดตบปะ หรือมีความ “รู้สึกผิด” หรือ “สำนึกผิด” (Guilt) ความสำนึกผิดเป็นความรู้สึกซึ่งประทุอยู่ในจิตใจ ทั้ง ๆ ที่ผู้อื่นอาจมองไม่เห็นหรือไม่ทราบเลย ผู้มี “สำนึกนำ” หรือ “ผู้ร่วมสมัยนำ” กลไกที่บังคับให้ทำตามผู้อื่นอยู่เสมอ คือ ความกระวนกระวายใจ (Anxiety) โดยคอยนึกกังวลอยู่ว่าตนเองจะล้ำสมัย และเกรงว่าจะถูกเยาะเย้ยว่า “เซย” หรือเป็น “แกะดำ” ในสังคม

หากมองสังคมไทยขณะนี้ ดูเหมือนว่ามีชนอยู่สองจำพวก ได้แก่ ผู้ยึดถือ “ประเพณีนำ” ซึ่งมีมากตามท้องถิ่นชนบท กรุงเทพระดับเมืองใหญ่ ๆ บางแห่งจะมีลักษณะ “ผู้นำ” อยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ดังเห็นได้จากการนิยมการประกวดแฟชั่น การเดินตามสมัยนิยม การนิยมพฤติกรรมประเภท “เฟื่องด้วยการฟูฟัว” (Conspicuous Consumption) คือ การแข่งขันอวดมั่งมีด้วยการแต่งกายหรูหรา ด้วยการเสพอาหารตามภัตตาคารราคาแพง ๆ เกินจำเป็นเป็นกิจวัตร และการใช้รถยนต์คันใหญ่เกินขอบเขต เป็นต้น

สังคมไทยเท่าที่พอจะพิจารณาได้ตามแนวข้างต้นนี้ แสดงลักษณะที่ขาดตอนเชื่อมโยง ในการวิวัฒนาการ สังคมไทยกระโจนข้ามขั้นจากสังคม “ประเพณีนำ” สู่อันสังคม “ผู้นำ” โดยขาดสายใยตรงกลางอันได้แก่สังคม “สำนักนำ”

ประเทศที่มีประชากรผู้มี “สำนักนำ” มีหลักการ มีอุดมคติ และมีปณิธานแห่งชีวิตเป็นจำนวนมากแล้ว ความรุดหน้าย่อมเกิดขึ้น สมควรที่จะปลูกฝังการมีอุดมคติ หรือการมี “มูลเหตุจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” ให้มีอย่างกว้างขวาง โดยการอบรมบ่มนิสัยแต่เยาว์วัย และด้วยการใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ด้วยการพยายามทีละเล็กละน้อยค่อยเป็นค่อยไปโดยปราศจากการใช้กำลังรุนแรง

นอกจากนี้ ยังมีนักสังคมวิทยา Lewis Henry Morgan ได้ศึกษาเกี่ยวกับสังคม และได้มองถึงว่าสังคมมีรูปแบบแห่งการเปลี่ยนแปลงเป็นขั้นตอนต่าง ๆ จากสังคมป่าเถื่อนทุรยุค (Savagery) จนถึงสังคมที่มีความเจริญ (Civilization) ซึ่งการศึกษาถึงการพัฒนาการทางเทคนิค วิชาการ การเมือง ระบบเครือญาติ ทรัพย์สินสมบัติและสถาบันอื่น ๆ ตามขั้นตอนของมัน เพื่อเป็นการเสนอหลักฐานของความก้าวหน้าของมนุษย์ โดยอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา ซึ่ง Morgan ได้แบ่งแยกโดยใช้หลัก “เชื้อชาติและวัฒนธรรม” (Ethnical Periods) ดังนี้

1. สังคมซึ่งมนุษย์มีความดุร้ายขั้นต่ำสุด (Lower Status of Savagery) ซึ่งเริ่มต้นจากการมีมนุษยชาติ (Human Race) จนถึงระยะต่อไป
2. ขั้นซึ่งมนุษย์ลดความดุร้ายปานกลาง (Middle Status of Savagery) จากการที่มนุษย์มีความสามารถในการหาเลี้ยงตน โดยการตกปลาล่าสัตว์ และมีความรู้ในการใช้ไฟ
3. ขั้นของสถานภาพสูงสุดของพวกดุร้าย (Upper Status of Savagery) เริ่มจากการที่มนุษย์พวกนี้รู้จักคิด ประดิษฐ์ศรกับธนู
4. Lower Status of Barbarism เริ่มจากมนุษย์รู้จักคิดประดิษฐ์เครื่องปั้นดินเผา (Art of Pottery)
5. Middle Status of Barbarism เริ่มตั้งแต่การที่มนุษย์รู้จักเลี้ยงสัตว์เป็น สัตว์เลี้ยงทางตะวันออก ส่วนทางตะวันออก ก็เริ่มจากการเพาะปลูกพืชต่าง ๆ และมีการชลประทานแบบง่าย ๆ
6. Upper Status of Barbarism เริ่มจากการคิดประดิษฐ์และการใช้เหล็กมาทำประโยชน์ เช่น พวกเครื่องมือต่าง ๆ

7. Status of Civilization โดยเริ่มจากการคิดประดิษฐ์ตัวอักษร การรู้จักการเขียน การอ่าน จนถึงปัจจุบัน

ข้อสังเกต การที่เราศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลง เรามักจะพิจารณาโดยมองย้อนหลัง ไปถึงอดีต นั่นก็หมายความว่า ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงเราจำเป็นจะต้องอาศัยกาลเวลาเป็นเครื่อง ชี้บอกถึงการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

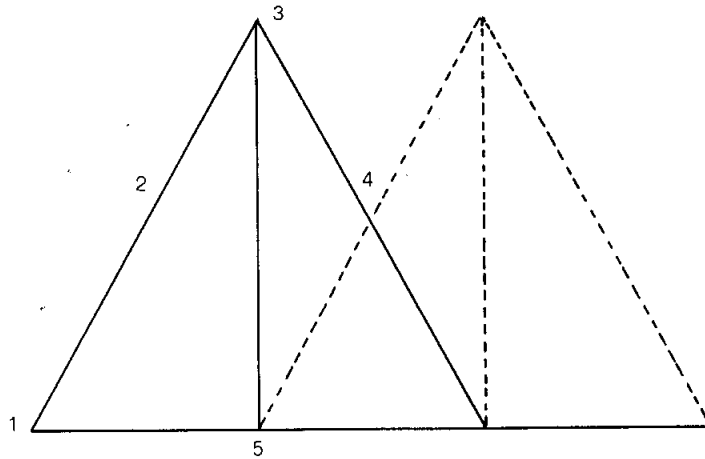
เป็นการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมมีลักษณะที่ไม่อยู่นิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหากเป็นไปอย่างช้า ๆ เรียกว่า Static ถ้าเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เรียกว่า Dynamic การเปลี่ยนแปลงในด้านนี้ เช่น ภาษา การมี การคิดค้นทำใหม่ ๆ ในภาษา การเปลี่ยนแปลงแนวความคิด กฎเกณฑ์ ศีลธรรมจรรยา รูปแบบ ของดนตรี ศิลปะ ความเสมอภาคของชายและหญิง การเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกาย การรับ- ประทานอาหาร บ้านที่อยู่อาศัย ฯลฯ

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ขึ้นอยู่กับการเลือกปฏิบัติของคนในสังคม ความแตกต่าง ระหว่างพฤติกรรมในอุดมคติ (Ideal) และที่ปฏิบัติกันจริง ๆ (Actual) ย่อมปรากฏให้เห็นได้ชัด ในการเลือกปฏิบัติของคนในสังคม แต่โดยที่การปฏิบัติจริงกลับมีแนวโน้มที่จะรับเอาวัตถุนิยม หรือเฟื่องเล็งค่านิยมในทางเศรษฐกิจมากกว่า เมื่อการปฏิบัติมีแนวโน้มที่แยกออกจากด้านอุดมคติ มากขึ้น วัฒนธรรมยิ่งเปลี่ยนแปลงมากขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพราะ การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ หรือทางอุดมคติ แม้จะเป็นเรื่องที่เราเห็นได้ยากแต่ก็มีผลลึกซึ้งต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมาก เพราะเมื่อใดก็ตามที่ความคิดของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป เมื่อนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงในด้าน พฤติกรรม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรม ที่แท้จริงนั้นเป็นการเลือกปฏิบัติของคนในสังคม

Kroeber ได้กล่าวถึงลำดับขั้นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ 5 ขั้นด้วยกัน คือ

1. ขั้นที่มีการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา และนำเข้ามาใช้ในสังคม
2. การที่คนในสังคมยอมรับเอาสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ นั้นเข้ามาใช้ในสังคมจนถึงจุดอิ่มตัว
3. ขั้นอิ่มตัวของวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ เป็นระยะที่ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ถึงขั้น ถึงจุดสุดยอด
4. ขั้นที่มีการทำซ้ำแบบเดิมอยู่เป็นปกติ ไม่มีความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

5. เมื่อถึงจุดอิมิตัวแล้ว ลักษณะวัฒนธรรมเป็นไปตามแบบเดิม จนคนในสังคมเกิดความเบื่อหน่ายจึงคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาอีก โดยแยกตัวออกจากวัฒนธรรมเดิมและสร้างแบบวัฒนธรรมใหม่ ๆ ขึ้น

แผนผังแสดงขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมตามแนวความคิดของ Kroeber⁴

แผนผังดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การกลายรูปทางวัฒนธรรม หรือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ย่อมเกิดขึ้นเมื่อวัฒนธรรมผ่านจุดอิมิตัว (ขั้นที่ 3) ไปถึงขั้นที่ 4 ซึ่งก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายแก่คนในสังคม จนทำให้มีการคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ หรือแนวความคิดเห็นใหม่ ๆ นำเข้ามาใช้ในวัฒนธรรม วัฒนธรรมเดิมจึงกลายรูปไป ในขั้นแรกย่อมมีการขัดแย้งกันในระหว่างผู้นิยมของเก่า และผู้ชอบใช้ของใหม่ โดยเฉพาะเมื่อเป็นแนวความคิดเห็นใหม่ ๆ หรือทฤษฎีใหม่ ๆ ส่วนสิ่งประดิษฐ์หรือวัตถุใหม่ ๆ ที่ได้จากการคิดค้นต่าง ๆ นั้นย่อมมีการขัดแย้งน้อยกว่าเพราะสามารถเห็นประโยชน์ได้ในทันที ถ้าวัตถุที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่นั้นไม่เป็นประโยชน์ คนในสังคมก็ไม่ยอมรับ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ จึงไม่เกิดขึ้น ต่อเมื่อเห็นว่ามีประโยชน์แล้ว คนในสังคมจึงจะยอมรับเอามาใช้กันโดยทั่วไป แนวความคิดเห็นใหม่ ๆ และหลักการใหม่ ๆ ในเรื่องที่เห็นประโยชน์ได้ช้ากว่าต้องอาศัยเวลานาน กว่าจะทดลองให้ได้ผล การขัดแย้งกันในทางด้านความคิดเห็นจึงเกิดขึ้นมากกว่าการขัดแย้งกันในทางใช้ประโยชน์ของสิ่งประดิษฐ์ โดยเหตุนี้ช่องว่าง (Gap) ระหว่างวัยในคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่จึงเกิดขึ้นได้ง่าย และกลายเป็นปัญหาของความไม่เข้าใจกันในปัจจุบัน

วัฒนธรรมย่อมไม่อยู่คงที่ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ ถ้ายังยึดมั่นอยู่ในสิ่งเดิมโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ก็จะไม่มีความสามารถในการริเริ่มสร้างความก้าวหน้าให้แก่วัฒนธรรม เพราะสิ่งใดถ้าอยู่คงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนานมากเกินไป สิ่งนั้นจะรัดตัวแข็งกระด้าง และเข้าไม่ได้

กับเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมใหม่ ก็จะไม่ตายตัวลงถ้าด้านทานเหตุการณ์ใหม่ไม่อยู่ การเปลี่ยนแปลงนี้เองที่ทำให้วัฒนธรรมในสังคมนั้นยังคงมีอยู่ได้ แต่ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นทำไปโดยรวดเร็ว ก็จะเปลี่ยนบุคลิกลักษณะของวัฒนธรรมนั้น หหมดเอกลักษณ์ของตัวเอง การที่วัฒนธรรมจะมีความเจริญงอกงามได้ ก็ต้องมีหลักในการเปลี่ยนแปลง คือ ต้องมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างสม่ำเสมอ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีเสถียรภาพอยู่ด้วย ไม่เช่นนั้นความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรมก็จะมีขึ้นไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามในวัฒนธรรม จึงควรยึดหลักของขงจื้อที่ว่า “สิ่งเก่าไม่ใช่จะดีเสมอไป และสิ่งใหม่ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่ดีเสมอไป ผู้มีปรีชาญาณย่อมรู้จักเลือกเฟ้นเมื่อได้ทดลองชิมดูแล้ว”

จากที่กล่าวมาทั้งในบทนำและตอนที่สอง เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมพอจะสรุปได้ว่า

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม และเราได้ทราบแล้วว่า โครงสร้างสังคมนั้นประกอบด้วย กลุ่มคน ความสัมพันธ์ และ สถาบัน ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งได้แก่การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม นั่นคือเป็นการเปลี่ยนแปลงใน **กลุ่มคน** การเปลี่ยนแปลงในด้านนี้ จะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในอัตราการเกิด อัตราการตาย การกระจายตัวของประชากร การอพยพเคลื่อนย้าย เพราะกลุ่มคนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลต่อสังคมเสมอ นอกจากนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงใน **ความสัมพันธ์** ซึ่งได้แก่ความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิมาเป็นแบบทุติยภูมิกันมากขึ้น ฯลฯ ส่วนการเปลี่ยนแปลงใน **สถาบัน** ก็ได้แก่ การที่เกิดมีสถาบันต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงภายในแต่ละสถาบัน ทั้งสามส่วนที่กล่าวนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น

ฉะนั้น ถ้ากล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะต้องหมายถึงการเปลี่ยนแปลงใน 3 ส่วนนี้ **มิใช่** กล่าวว่าได้แก่ การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม สิ่งนี้เป็นเพียงรูปแบบ ของสังคมที่เปลี่ยนไป

เช่นเดียวกัน **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม** จะหมายถึง การเปลี่ยนแปลงใน **ความเชื่อ** เช่น ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ที่บุคคลเคยมีอยู่ได้เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงใน **ค่านิยม** เช่น ค่านิยมของคนในสังคมในเรื่องการช่วยเหลือเพื่อนบ้านได้เปลี่ยนไปเป็นระบบ “ตัวใคร ตัวมัน” หรือในเรื่องระบอบการปกครองของไทย จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงใน **บรรทัดฐาน** เช่น จากการมีแต่เพียงกฎเกณฑ์มาเป็นกฎหมายอย่างแท้จริง

กระบวนการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับกระบวนการความคิดของมนุษย์ กระบวนการการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ได้แก่

1. การขอยืมจากวัฒนธรรมอื่น (Borrowing from Other Culture) เป็นการรับเอาเทคนิค แนวความคิด หรือวัตถุต่าง ๆ ของสังคมอื่น โดยจะต้องดูถึงความเหมาะสมกับสิ่งที่รับเอามาว่า ใช้ได้หรือเป็นที่ยอมรับในสังคมหรือไม่ การขอยืมนี้มักเป็นเทคนิควิธีการต่าง ๆ มากกว่าด้าน อุดมการณ์ความคิด ทั้งนี้เพราะ การรับเอาวิธีการจะสะดวกและง่ายที่จะใช้มากกว่า เมื่อขอยืม มาแล้วจะต้องปรับให้เหมาะสมเข้ากับสังคมของตน

2. การค้นพบ (Discovery) เป็นการพบข้อเท็จจริง (Facts) ซึ่งไม่เคยรู้มาก่อนแม้ว่าจะ มีอยู่นานแล้ว ทำให้ได้ความรู้ใหม่เป็นการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับโลก การค้นพบเป็นการร่วม ในความคิดของมนุษย์ ในความจริงหรือความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่แล้ว และได้มีการพิสูจน์ เช่น โลก กลม หลักรงแรงจัต การหมุนเวียนของโลหิต การพบว่าแร่ทองแดงอาจหลอมได้ การค้นพบว่าการ โยมนและตะของกลม ๆ ที่สานด้วยหวายไปมาทำให้สนุก และก่อให้เกิดวัฒนธรรม (ตามนัย แห่งสังคมศาสตร์) ที่เรียกว่าการเล่นตะกร้อ เป็นต้น การค้นพบเป็นเงื่อนไขเนื่องจากความรู้ ซึ่งได้พิสูจน์แล้วของมนุษย์ และจะกลายเป็นปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในกรณีที่ได้ใช้ ผลของมันเมื่อความรู้ใหม่ ๆ ได้ถูกใช้ การเปลี่ยนแปลงจะตามมา

3. การประดิษฐ์ (Invention) ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมเอาเทคนิควิธีการ หรือ ความคิดที่มีอยู่ก่อน และความรู้ใหม่ในวัฒนธรรม เป็นการใช้ความรู้ที่มีอยู่แล้วเพื่อทำสิ่งอื่นขึ้นมา การประดิษฐ์เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไป มีการผสมผสาน และการปรับปรุงที่ต่อเนื่องกัน

การประดิษฐ์อาจจะแบ่งได้เป็น การประดิษฐ์ทางวัตถุ (Material Invention) เช่น การสร้างระเบิดปรมาณู โทรศัพท์ เครื่องบิน เครื่องปรับอากาศ ฯลฯ และการประดิษฐ์ทาง อวัตถุ (Non-Material Invention) เช่น การสร้างพิธีกรรมใหม่ ๆ ขึ้นมา การคิดปรัชญาใหม่ การประดิษฐ์ตัวอักษร การสร้างระบบรัฐบาลใหม่ ฯลฯ ในแต่ละกรณีรากฐานเก่ายังถูกใช้ และปรับปรุงเพื่อของใหม่

การประดิษฐ์อาจจะใหม่ในรูปแบบ (Form) หน้าที่ (Function) และความหมาย (Meaning) รูปแบบ หมายถึงรูปลักษณะของสิ่งใหม่หรือพฤติกรรมใหม่ เช่น การเปลี่ยนรูปแบบของ สถานศึกษาจากวัดมาเป็นโรงเรียน หน้าที่ อ้างถึงว่า การประดิษฐ์นั้นไว้ทำอะไร เช่น เครื่อง

ชอย เครื่องปั้น กับลูกสุบ ใช้หลักและหน้าที่แบบเดียวกัน **ความหมาย** อ้างถึงผลในระยะยาวของการใช้การประดิษฐ์นั้น เช่น ครและธนู แตกต่างจากหอกในรูปร่าง แต่เหมือนกันในหน้าที่และจุดหมาย

William F. Ogburn นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้เน้นถึงความสำคัญของการประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงอาจก่อให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag)

ความเฉื่อย หรือความล่าช้าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นจากการที่อัตราแห่งการเปลี่ยนแปลงของส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมไม่เท่ากัน จึงมักเกิดปัญหาเรื่องยุ่งยากขึ้น แยกเป็น 2 ประเภทใหญ่คือ

ก. อัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุ ต่อ วัตถุไปไม่เท่ากัน เช่น

1. รถยนต์ ได้วิวัฒนาการจนวิ่งได้เร็วถึง 100 กว่า กม. ต่อ 1 ชม.
2. แต่ถนนคับแคบ และไม่ดีจึงทำให้วิ่งได้ช้า
3. ปัญหา คือ จราจรติดขัด อารมณ์เสีย ทำงานล่าช้า

ข. อัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุ ต่อ อวัตถุไปไม่เท่ากัน เช่น

1. ทางวัตถุเจริญมาก เช่น อาวุธทันสมัย
2. ทางอวัตถุ คือ จิตใจ ศีลธรรม เจริญช้ากว่ามากหรือถอยหลังไป
3. ดังนั้น จึงมีสงครามที่รุนแรงและไร้ศีลธรรม คือทำลายแม้กระทั่งบุคคลที่อยู่

แนวหลัง

ทั้งการประดิษฐ์และการค้นพบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เมื่อมีการค้นพบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็จะมีผลให้เกิดการประดิษฐ์ขึ้นได้ และก็เช่นกันเมื่อประดิษฐ์สิ่งใดขึ้นมา ก็จะมีประโยชน์ต่อการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นได้ การประดิษฐ์และการค้นพบนี้อาจเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการความจำเป็น (Necessity) เป็นความจำเป็นที่สังคมต้องใช้ ต้องการมีเปลี่ยนแปลง และอาจเกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ (Accident) เป็นผลได้จากการที่ต้องคิดประดิษฐ์หรือค้นพบในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

4. นวัตกรรมหรือการคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ (Innovation) หมายถึง ความคิด พฤติกรรม (Behavior) หรือสิ่งของซึ่งเป็นของใหม่ ทั้งนี้เพราะว่า รูปแบบและปริมาณแตกต่างจากรูปแบบเดิมที่เคยคงอยู่ นวัตกรรมจะใช้คลุมทั้งหมด ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงและเกิดสิ่งใหม่ขึ้น ฉะนั้น นวัตกรรมจะใช้ในความหมายรวม ทั้งการค้นพบและการประดิษฐ์

William Ogburn ได้ย้าว่า นวัตกรรมขึ้นอยู่กับความสามารถทางสมอง (Mental Ability) อุปสงค์หรือความต้องการ (Demand) และความรู้ที่มีอยู่ (Existing Knowledge) เมื่อเป็นปริมาณ

ความต้องการของสังคมจึงได้มีการค้นคว้าศึกษาโดยใช้ความรู้ที่มีอยู่ พร้อมทั้งความสามารถทางปัญญาที่จะใช้ศึกษาค้นคว้า

5. การกระจาย (Diffusion) การกระจายทางวัฒนธรรม หมายถึงการที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งกระจายไปสู่สังคมอื่น การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะมาจากการกระจายเผยแพร่ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อสังคมมีการติดต่อกันเป็นกระบวนการ ที่มีทั้งการให้และการรับเมื่อมีการปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมของแต่ละสังคม นอกจากนี้ การกระจายแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจะไม่เป็นไปโดยเท่าเทียมกัน สังคมที่รับอาจจะรับไปน้อยหรือมากขึ้นอยู่กับสภาพของสังคมแต่ละแห่ง

การกระจายนี้มีทั้งภายในสังคมและระหว่างสังคม เช่น ดนตรีแจ๊ส ซึ่งดั้งเดิมเป็นของพวกคนผิวดำใน New Orleans ได้เผยแพร่อยู่ทั่วไปในสหรัฐ และรู้จักกันดีทั่วโลก การกระจายเผยแพร่เป็นข้อเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธ ซึ่งสังคมจะพิจารณาว่ามีประโยชน์และเข้ากันได้กับวัฒนธรรมเดิม ในกระบวนการการกระจายเผยแพร่วัฒนธรรมจะต้องมีการแสดงให้รู้ถึงเนื้อหาของวัฒนธรรมใหม่

ตัวอย่างของการกระจายทางวัฒนธรรม เช่น

1. การที่คนไทยรับวัฒนธรรมแห่งการใส่เสื้อนอก การผูกเนคไท การใส่กระโปรง การใส่ถุงเท้ามาจากตะวันตก
2. การที่คนไทยรับศาสนาพุทธจากอินเดีย
3. การที่พวกฮิปปี้หรือบุปผาชนอเมริกันและยุโรป รับวัฒนธรรมบางอย่างจากอินเดีย เช่น การใส่รองเท้าแตะหรือการสวมประคำ
4. การที่มีศัพท์และสำเนียงจีนหลายคำอยู่ในภาษาไทย เช่น แป๊ะเจี๊ยะ ตั้งใจ
5. การที่มีคอฟฟี่ช็อป หรือ โบว์ลิงสถานหลายแห่งในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น
6. ตัวอย่างของการกระจายของวัฒนธรรม ได้แก่ การฟ้อนม่าน (ม่าน แปลว่า พม่า) ที่กระจายไปจากกรุงศรีอยุธยา

เมื่อมีการกระจายเผยแพร่ สังคมที่รับเอาวัฒนธรรมนั้น ๆ ไปจะต้องมีการปรับปรุงผสมผสานให้เข้ากันได้กับวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ซึ่งเป็นการ Acculturation

Robert Redfield, Ralph Linton และ Melville J. Herskovits ได้ให้คำนิยามการผสมผสานวัฒนธรรมว่า “การผสมผสานวัฒนธรรมครอบคลุมถึงปรากฏการณ์ทั้งหลาย ที่เป็นผลเนื่องมาจากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน มีการติดต่อโดยตรงเป็นระยะต่อเนื่องกัน

อันเป็นผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในแบบวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม”

Fashion สมัยนิยม ได้แก่ ความนิยมในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของชนในสังคม และเป็นที่ยอมรับของคนหมู่มากซึ่งมีความคงทนนานหรือนิยมกันตลอดไป ได้แก่ ความนิยมเรื่องเครื่องแต่งกาย แนวความคิด การปกครอง เป็นต้น

Fad เป็นการนิยมชั่วคราวชั่วคราว เช่น การนิยมโป่งข่าม การนิยมใช้ผ้าดิบของนักศึกษา การใส่ชุดซาฟารี ฯลฯ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) ได้แก่ สภาพทางภูมิอากาศ และภูมิประเทศ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยนี้หาได้ยาก เกิดขึ้นในบางส่วนของโลก ถ้าเกิดขึ้นแล้วยากที่จะขัดขวางต่อต้านได้ เช่น ทะเลทรายในแอฟริกาเหนือครั้งหนึ่งเคยอุดมสมบูรณ์และมีประชากรอยู่หนาแน่น เมื่อภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง ดินถูกกัดเซาะทะเลสาบนั้นก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไปในที่สุดก็กลายเป็นที่ราบที่แห้งแล้ง ถึงแม้ว่าชีวิตในสังคมจะเป็นผลของการเปลี่ยนแปลง แต่ก็เกินไปช้า ๆ ซึ่งแทบจะไม่มีใครสังเกตได้ ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ การเคลื่อนย้ายของกลุ่มชนขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ซึ่งการเคลื่อนย้ายไปสู่สภาพแวดล้อมที่ต่างกันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อมของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1 การที่ฝนแล้งแรธาตุหุดไปทำให้ดินจืดอาจมีผล เช่น

ก. ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในการทำมาหากิน คือ อาจต้องอพยพหรือเปลี่ยนอาชีพใหม่

ข. ทำให้เปลี่ยนแปลงในเรื่องการใช้เครื่องนุ่งห่ม หรือในเรื่องของปรัชญาชีวิตก็ได้ เช่น การที่มีพายุไต้ฝุ่นมากในอินเดีย อาจเป็นเพราะเกิดมีข้าวยากหมากแพงยิ่งขึ้น เสื้อผ้าหายากจึงเกิดความคิดใหม่ว่าควรจะนุ่งห่มแต่พอควร

1.2 การที่ฮิปปีหรือบูปผาชนเกิดขึ้นในมหานครใหญ่ ๆ ในสหรัฐอเมริกาและยุโรป อาจเกี่ยวพันกับการที่สิ่งแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจดีเกินไป คืออยู่ในสังคมอุดมโภคา (สังคมที่มั่งคั่ง) เกิดความเบื่อหน่ายกับสภาพชีวิตที่หรูหราฟุ่มเฟือย จึงหันไปนิยมเสื้อผ้าที่ไม่เรียบร้อย รุ่มร่าม และดำเนินชีวิตแบบง่าย ๆ

1.3 การมีโรคระบาดหรือการเปลี่ยนแปลงในอัตราเกิดและตายของประชากร ย่อมทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปด้วยได้ เช่น การมีโรคระบาดเกิดขึ้นทำให้คนมีการฉินดา หรือใช้ยาสมัยใหม่ ซึ่งเป็นการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ หรือเมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นก็รู้จักมีการวางแผนครอบครัว ฯลฯ

1.4 เหตุการณ์สำคัญ ๆ อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรม เช่น การที่สหภาพโซเวียตสามารถส่งดาวเทียมขึ้นไปโคจรรอบโลกได้เมื่อปี 2500 ซึ่งเป็นความสำเร็จก่อนหน้าสหรัฐอเมริกา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในวัฒนธรรมอเมริกา ตัวอย่างคือ ทำให้อเมริกาปฏิรูประบบการบริหารงาน ส่งเสริมการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และปรับปรุงหลักสูตรการสอนขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะให้วิทยาศาสตร์ก้าวหน้าจนทัดเทียมสหภาพโซเวียตในระยณะนั้น

2. การเปลี่ยนแปลงทางประชากร (Population Changes) การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ในขนาดหรือการกระจายของประชากร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การที่ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจะเกิดการอพยพ หรือการรู้จักปรับปรุงวิธีการในการผลิต เช่น ในประวัติศาสตร์ของพวก ฮันส์ (Huns), ไวกิง (Vikings) หรือญี่ปุ่น เนื่องจากทรัพยากรมีจำกัดไม่เพียงพอ กับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งต้องมีการต่อสู้ทำสงครามกับเจ้าของถิ่น ซึ่งจะไปตั้งรกรากใหม่อยู่ก่อให้เกิดการรบฆ่ากัน เป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน การอพยพโดยตัวของมัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะว่าทำให้กลุ่มผู้อพยพเผชิญกับสภาพแวดล้อมใหม่ มีการติดต่อกับสังคมใหม่ และเผชิญกับปัญหาใหม่ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางประชากรก็จะเกิดเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ดังได้กล่าวแล้ว เช่น ผู้ที่อพยพเข้าไปใหม่ ถ้ามีจำนวนมากกว่าผู้ที่เป็นเจ้าของถิ่น ผู้ที่เข้าไปใหม่ก็พยายามเผยแพร่วัฒนธรรมของตน ซึ่งจะก่อให้เกิดการปรับปรุงวัฒนธรรมขึ้น หรือไม่วัฒนธรรมของเจ้าของถิ่นเดิมอาจสูญหายไปก็ได้ เป็นต้น นอกจากนี้ ถ้าประชากรในสังคมหนึ่งจำนวนน้อย การขยายการอุตสาหกรรมทำได้ลำบาก เพราะระบบอุตสาหกรรมต้องอาศัยการแบ่งงาน ถ้าคนน้อยก็อาจจะไม่พอกับตำแหน่งที่มีอยู่ หรือการเคลื่อนย้ายประชากรจากชนบทสู่เมือง ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและอาจเป็นปัญหาสังคมได้ เนื่องจากสังคมชนบทและสังคมเมืองมีลักษณะความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน การจะปรับชีวิตจึงเป็นไปได้ลำบาก

3. การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อ (Isolation and Contact) การประสมกันทางวัฒนธรรมได้แก่ การที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้มาติดต่อกัน ซึ่งอาจจะเป็นโดยการบังคับข่มขู่ หรือโดยสมัครใจ หรือโดยชักชวนก็ได้ สังคมที่อยู่ในเขตของการติดต่อจะเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง เมื่อวัฒนธรรมย่อยได้กระจายเผยแพร่เข้ามา สังคมที่มีการติดต่อกับสังคมอื่นจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และเป็นไปอย่างรวดเร็ว

การประสมหรือการติดต่อกัน เป็นไปได้หลายรูป

3.1 การเดินทาง การเดินทางย่อมทำให้วัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมสัมผัสกับวัฒนธรรมใหม่ เช่น การไปศึกษาต่อต่างประเทศ การที่มีการข้ามเขตแดนไปเที่ยวประเทศอื่น การเดินทางของพวกทหารเรือ

3.2 การเผยแพร่ศาสนาของพวกมิชชันนารีหรือพระธรรมทูต เป็นการนำวัฒนธรรมอย่างใหม่เข้าไปในหมู่ประชากร เช่น การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในบริเวณหลายแห่งของประเทศไทย การเผยแพร่พุทธศาสนาโดยพระธรรมทูตในหมู่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ

3.3 การโฆษณาประชาสัมพันธ์ของรัฐบาล หรือแม้กระทั่งการโฆษณาสินค้า วิธีการนี้เป็นการชักชวนให้รับสิ่งใหม่อันเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรม เช่น รัฐบาลสร้างคำขวัญจูงใจให้ประชาชนรักษาความสะอาด การโฆษณาของบริษัทห้างร้านให้นิยมสินค้าใหม่ เช่น ตู้เย็น เครื่องปรับอากาศ การใช้แก๊สแทนการใช้ถ่านหุงข้าว

3.4 การบังคับทางการเมือง เช่น การที่คอมมิวนิสต์เปลี่ยนแปลงระบบและระเบียบปฏิบัติของเงินโบราณ

3.5 ความสัมพันธ์ทางการค้า ความสัมพันธ์ของประเทศต่าง ๆ หรือท้องถิ่นต่าง ๆ อันสืบเนื่องจากการค้าสามารถทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้ เช่น การนิยมดื่มหมากฝรั่ง การนิยมเสื้อผ้าประเภทบลูจีน การใช้เตาหุงต้มแบบใหม่

3.6 การยึดเป็นอาณานิคม คือการที่เข้าครอบครองอีกประเทศหนึ่งหรืออีกดินแดนหนึ่ง การที่ชาติหนึ่งเข้ายึดครองอีกประเทศหนึ่งมีผลต่อผู้ถูกยึดครองและตัวผู้ยึดครอง

ก. ผลต่อผู้ถูกยึดครอง ตัวอย่าง การที่อังกฤษเข้าปกครองพม่าและอินเดีย ทำให้เริ่มระบบการศึกษาใหม่ การที่อเมริกาในยุคยึดครองญี่ปุ่น ได้โฆษณาประชาสัมพันธ์จนสามารถลดความนิยมในจักรพรรดิในหมู่คนญี่ปุ่น

ข. ผลต่อผู้ยึดครอง ผู้ถูกปกครองอาจเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้ผู้ชนะก็ได้ เช่น โรมันเคยรับวัฒนธรรมของกรีกผู้แพ้, การที่สหรัฐอเมริกา มารบในญวนก็มีผลในการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยคนอเมริกันเริ่มการแต่งกายแบบอย่างของตะวันตก และอเมริกันเองก็นำเอาเทคโนโลยี เช่น การใช้อาวุธแบบใหม่ให้รู้จัก

4. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรม (Structure of Society and Culture) โครงสร้างสังคมมีผลต่ออัตราการเปลี่ยนแปลง ในสังคมที่อำนาจส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้อาวุโส เช่น สังคมจีน จะมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงน้อยไม่ยอมรับสิ่งใหม่ หรือในสังคมที่เน้นถึงรูปแบบความเป็น

อันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม และฝึกให้บุคคลรับผิดชอบต่อกลุ่มจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก จะตรงกันข้ามสังคมที่เน้นปัจเจกบุคคลจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายมาก

โครงสร้างสังคมที่เหนียวแน่น บทบาทของบุคคล หน้าที่ ศักดิ์ศรี สิทธิ ไม่เปลี่ยนแปลง ยึดถือประเพณีไม่ยอมรับและต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ในสังคมเช่นนี้ การจัดระเบียบสังคม และการควบคุมธรรมชาติมีน้อย เพราะว่ามีมนุษย์มีความรู้ต่ำ พอมีการเปลี่ยนแปลงจึงกลัวจะเกิดอันตรายแก่ตนและส่วนรวม อย่างไรก็ตาม ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะว่า ตัวบุคคล และสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงเสมอ

สังคมที่เจริญจะเป็นสังคมที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเสมอ และสามารถแก้ไขกฎเกณฑ์แบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ากับสภาพอันแท้จริงของสังคมเวลานั้น

5. ทักษะคติและคุณค่า (Attitudes and Values) การเปลี่ยนแปลงจะเป็นของธรรมดาสำหรับชาวตะวันตก ซึ่งส่วนมากภูมิใจในความก้าวหน้าและทันสมัย แต่ละสังคมจะมีทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน ทัศนคติของสังคมที่ยกย่องบูชาบรรพบุรุษ อดีต ความมีเกียรติ และการเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่าจะยึดถือประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปอย่างช้า ๆ และไม่เต็มใจเปลี่ยน เมื่อวัฒนธรรมคงอยู่เป็นเวลานานคนในสังคมจะทักท้วงเอาว่ามันเป็นเช่นนั้นตลอดไป และจะมีแนวโน้มหลงในชาติของตน (Ethnocentric) โดยมองเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างในวัฒนธรรมของชาติตนเป็นสิ่งดีเลิศและถูกต้อง ไม่มีชาติใดจะเทียบได้

กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมจะแสดงถึงการยอมรับการเปลี่ยนแปลงต่างกัน การเปลี่ยนแปลงของแต่ละสังคมจะมีทั้งพวก Liberals และพวก Conservatives ในกลุ่มหนึ่ง ๆ อาจมีการยอมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง และอาจมีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในอีกอย่างหนึ่ง ไม่มีสังคมใดที่จะรับการเปลี่ยนแปลงโดยเท่าเทียมกัน

6. การเล็งเห็นถึงความจำเป็น (Perceive Needs) อัตราและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงของสังคมขึ้นอยู่กับความจำเป็น ซึ่งสมาชิกของสังคมเล็งเห็นและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะนำไปสู่ความจำเป็นและความต้องการใหม่ ๆ ขึ้น ซึ่งเป็นความต้องการตามความจำเป็นจริง ๆ เช่น การขยายเมืองทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการสาธารณสุข ระบบโรงงานสมัยใหม่ จำเป็นสำหรับการมีสหพันธ์กรรมกร ความจำเป็นและความต้องการเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นต่าง ๆ ขึ้น

7. **พื้นฐานทางวัฒนธรรม (Cultural Base)** จะหมายถึงในแง่ของการเพิ่มพูนความรู้ และเทคนิค ที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ประดิษฐ์คิดค้น ในขณะที่พื้นฐานทางวัฒนธรรมเจริญขึ้น การเพิ่มจำนวนของสิ่งประดิษฐ์ และการค้นพบจะเป็นไปได้มากขึ้น

ในสังคมตะวันตกเป็นนโยบายที่สนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลง เพราะการเปลี่ยนแปลง มุ่งไปสู่ความเจริญก้าวหน้า สนับสนุนให้เด็กมีความคิดริเริ่ม เพราะฉะนั้น จะเกิดมีการเปลี่ยนแปลง ในอนาคต

ทุกสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยรัฐเป็นผู้วางแผน โดยต้องกำหนดจุดหมายปลายทาง และวิธีที่จะก้าวไปสู่จุดหมายเหล่านี้ล่วงหน้า เพื่อความเป็นระเบียบของสังคมและเกิดประโยชน์ ต่อสังคม

ความก้าวหน้า (Progress) หมายความว่า ความเจริญของสิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งเป็นไปในทาง ดีขึ้น ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม “ความก้าวหน้า” นับเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยมีการ พิจารณาไว้ก่อน ซึ่งสามารถจะประเมินผลได้ ซึ่งตัดสินได้โดยค่านิยมของสังคมเป็นเกณฑ์

การต่อต้านและการยอมรับการเปลี่ยนแปลงสังคม (Resistance to and Acceptance of Social Change)

วัฒนธรรมใหม่ไม่ใช่ว่าจะได้รับการยอมรับจากสังคมเสมอไป กระบวนการการยอมรับ สิ่งใหม่ ๆ บางครั้งสิ่งนั้นจะถูกยอมรับทั้งหมด และบางอย่างอาจต้องใช้เวลาในการยอมรับ บางอย่างอาจถูกปฏิเสธไปเลย และบางอย่างอาจยอมรับเพียงบางส่วน การยอมรับสิ่งใหม่ ไม่ได้เป็นไปโดยอัตโนมัติจะต้องมีการเลือกสรร ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของแต่ละสังคม

การต่อต้านและการยอมรับการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับ

1. **ทัศนคติและคุณค่าเฉพาะ (Specific Attitudes and Values)** ทัศนคติทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง แต่ละสังคมจะมีทัศนคติและคุณค่าเฉพาะ ทั้งในด้านวัฒนธรรมและนามธรรม รากฐานของคนเกี่ยวกับความชอบและไม่ชอบเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม ถ้า วัฒนธรรมนั้นมีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง คือเป็นคุณค่าเพราะว่าจะนำไปใช้ประกอบ กิจการงานอื่นได้ และการเปลี่ยนแปลงจะถูกยอมรับโดยเร็ว ถ้าบางสิ่งนั้นมีคุณค่าภายในตัว ของมันเองมากกว่า ที่จะต้องทำให้เห็นประโยชน์ของสิ่งนั้นการเปลี่ยนแปลงจะถูกยอมรับน้อย และเป็นไปได้ช้ามากหรืออาจมีการต่อต้านซึ่งเป็นเหตุผลและสิทธิที่จะปฏิเสธสิ่งใหม่ของสังคม นั้น ๆ ถ้าสิ่งเหล่านั้นขัดกับจารีตประเพณีและคุณค่าของสังคม

2. การแสดงและสาธิตของใหม่ (Demonstrability of Innovations) การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ จะเป็นไปโดยรวดเร็ว เมื่อประโยชน์ของมันแสดงให้เห็นได้ง่ายและชัดเจน การมีการสาธิตสิ่งใหม่อย่างชัดเจนเข้าใจได้ง่ายก็จะง่ายต่อการยอมรับ การยอมรับโดยทั่ว ๆ ไปจำเป็นจะต้องใช้เวลา

ข้อสังเกต สิ่งใหม่ซึ่งเป็น “นวัตกรรม” สามารถแสดงให้เห็นและจะยอมรับได้ง่ายกว่า “นามธรรม” พร้อมทั้งระยะเวลาในการยอมรับจะสั้นกว่า

3. ความเหมาะสมและเข้ากันได้กับวัฒนธรรมเดิม (Compatibility with Existing Culture) สิ่งใหม่จะถูกยอมรับได้ดีเมื่อเข้ากันได้กับวัฒนธรรมที่คงอยู่แล้ว สิ่งใหม่อาจเข้ากันไม่ได้กับวัฒนธรรมเดิม ในลักษณะดังนี้—

3.1 สิ่งใหม่อาจขัดแย้งกับแบบแผนเดิม เมื่อเกิดการขัดแย้งขึ้น ผลที่ตามมา คือ

ก. อาจมีการไม่ยอมรับ

ข. อาจจะยอมรับ เพราะมีความเห็นว่าความขัดแย้งในวัฒนธรรมบางส่วน อาจจะปรับให้เข้ากับของเดิมได้

ค. อาจจะยอมรับทั้งที่มีความขัดแย้งกับวัฒนธรรมเดิมที่คงอยู่ อาจจะลบล้างโดยการหาเหตุผลมาอ้างอิง

3.2 สิ่งใหม่อาจก่อให้เกิดรูปแบบใหม่ ซึ่งไม่ใช่และแตกต่างไปจากวัฒนธรรมปัจจุบัน

3.3 สิ่งใหม่นี้เป็นสิ่งทดแทน ไม่ใช่เป็นการเพิ่มเข้าไปในวัฒนธรรม และจะมีการยอมรับน้อย จะเป็นการง่ายที่จะยอมรับสิ่งใหม่ที่สามารถผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิม โดยไม่ได้ละทิ้งวัฒนธรรมเดิมในทันที

4. ความสิ้นเปลืองหรือการสูญเสียเพราะการเปลี่ยนแปลง (Costs of Change) ไม่เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงจะกระทบกระเทือนถึงวัฒนธรรมที่คงอยู่ รวมทั้งความรู้สึกและคุณค่าต่าง ๆ ยังรวมถึงความสิ้นเปลืองและความไม่สะดวกบางอย่างอีกด้วย

ก. ความยากลำบากทางเทคนิคของการเปลี่ยนแปลง (Technical Difficulties of Change) สิ่งใหม่บางอย่างเท่านั้นที่สามารถเข้ากันได้กับวัฒนธรรมที่คงอยู่ ส่วนมากต้องการวิธีการ เทคนิคที่จะทำให้เข้ากันได้กับวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว ซึ่งถ้าต้องใช้วิธีการมากและเกิดความยากลำบากที่จะใช้ก็จะยอมรับได้ยาก ซึ่งถ้าผลออกมาในลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นการสิ้นเปลืองทั้งเวลาและเงิน

ข. บทบาทของตัวแทนการเปลี่ยนแปลง (Role of Change Agent) สิ่งใหม่ถ้าได้รับการยอมรับจากบุคคลชั้นสูง ผู้มีอำนาจและมีเกียรติ จะเผยแพร่ไปยังคนชั้นต่ำได้อย่างรวดเร็ว

ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงที่ประสบผลสำเร็จได้ก็โดยการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของสังคมนั้น ได้โดยไม่เกิดการขัดแย้ง สมาชิกของสังคมเข้าใจและยอมรับตัวแทนผู้นั้น ฉะนั้น ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ใช่จะเป็นที่นิยมชมชื่นของคนในสังคมนั้น ๆ เสมอไป บางครั้งอาจได้รับการต่อต้าน เยาะเย้ย ถ้าการดำเนินงานของเขาขัดต่อทัศนคติและคุณค่าซึ่งคนในสังคมยกย่องเชื่อถือ

แต่ละสังคมจะมีลักษณะวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นย่อมต่างกันไป H.G. Barnett ได้ให้ลักษณะที่วัฒนธรรมของกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งจะช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงได้มากน้อยเพียงไร ดังนี้คือ

1. **ความรู้ความคิดที่เป็นสมบัติเดิมของวัฒนธรรม** ถ้ามีอยู่มากก็เป็นปัจจัยให้คนในสังคมได้ศึกษาและมีพื้นฐานความรู้ดี และจะเข้าใจความคิดอ่านใหม่ ๆ ได้ง่ายขึ้น
2. **ความรู้ความคิดที่วัฒนธรรมมีอยู่** ถึงแม้จะมีมากแต่ถ้าไม่มีผู้คิดค้นรวบรวมให้เป็นระเบียบและมีความหมายมีประโยชน์ ก็ไม่เป็นพลังที่จะช่วยให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลง
3. **ความร่วมมือระหว่างผู้สนใจในความรู้ความคิด** ถ้ามีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเสมอ ๆ จะช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ
4. **การให้มีความแตกต่างกันในความคิด เกิดข้อโต้แย้ง** จะช่วยเป็นสิ่งกระตุ้นให้มีการคิดค้นเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ
5. **การคาดหมายให้มีการเปลี่ยนแปลง** หมายถึงการที่คนในสังคมนั้นต้องการอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาที่ผ่านไป ไม่พอใจของเก่า ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย
6. **เสรีภาพของผู้ที่คิดเสนอความเห็นของตนได้โดยไม่ถูกบีบบังคับ** ตามกรอบความคิดของผู้ใหญ่และผู้มีอำนาจตลอดเวลา ช่วยการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้เอง
7. **การแข่งขันในหมู่ผู้ประกอบกิจการอย่างเดียวกัน** จะเป็นตัวช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
8. **การทำให้เกิดความขาดแคลนสิ่งที่ถือว่าจำเป็นของชีวิต** จะทำให้คนต้องพยายามดิ้นรนให้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้สิ่งที่ต้องการ
9. **สนับสนุนให้คนมีความคิดริเริ่ม** ซึ่งจะต้องปลูกฝังนิสัยตั้งแต่เด็ก
10. **การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก่อนในส่วนที่เป็นหลักสำคัญของสังคมและวัฒนธรรม** จะทำให้เกิดผลสะท้อนให้มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กันด้วย

ผลของการเปลี่ยนแปลง

1. **ผลของการค้นพบและการประดิษฐ์ต่อสังคม** William F. Ogburn ได้จำแนกผลของการประดิษฐ์ต่อสังคม ข้อแรก ได้แก่ การประดิษฐ์สิ่งหนึ่งมีผลต่อไปถึงสิ่งอื่นด้วย เช่น การประดิษฐ์วิทยุหรือรถยนต์ทำให้ระยะเวลาการติดต่อรวดเร็วขึ้น การขนย้ายสินค้าและการให้บริการเร็วขึ้น จะมีผลทำให้เกิดการสร้างถนน และยิ่งก่อให้เกิดผลต่อสังคมในด้านอื่น ๆ ข้อต่อไปคือ พิจารณาในแง่ความสำเร็จ การประดิษฐ์มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงจะมีผลต่อไปอีก เช่น เครื่องปั่นฝ้ายซึ่งใช้แยกเมล็ดฝ้ายออกมา ผลต่อไปทำให้มีการปลูกฝ้ายเพิ่มมากขึ้น ซึ่งในสมัยนั้นยังใช้ทาสอยู่ ฉะนั้น จึงต้องการทาสเพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดสงครามกลางเมือง และมีการขยายอุตสาหกรรมโรงงานและธุรกิจอื่น ๆ เกิดความต้องการของสหพันธกรรมกร และต่อไปเรื่อย ๆ ข้อสุดท้าย ได้แก่ การที่เกิดสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เมื่อรวมกันจะเกิดผล เช่น รถยนต์ ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และอื่น ๆ ทำให้เกิดการขยายเมือง

2. **อัตราการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปโดยไม่เท่ากัน (Unequal Rates of Change)** เนื่องจากวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กัน เมื่อส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแปรไป ก็จะมีผลถึงวัฒนธรรมส่วนอื่นด้วย โดยทั่วไปก็จะมีการปรับปรุงให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง แต่บางครั้งการปรับปรุงหรือรับเอาวัฒนธรรมมาไม่เป็นผล จะทำให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag)

ความล่าช้าทางวัฒนธรรม ใช้อธิบายถึงอัตราการเปลี่ยนแปลงซึ่งแตกต่างกันในสังคมนั้น ๆ โดยศึกษาถึงส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดอัตราการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่ากัน โดยจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกิดขึ้น

3. **การเปลี่ยนแปลงและปัญหาสังคม** ปัญหาสังคมเกิดขึ้นจากเงื่อนไขที่ว่ามนุษย์ไม่สมปรารถนาและได้สิ่งที่ต้องการอย่างถูกต้อง สังคมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นไม่มีปัญหาเกิดขึ้น เพราะสถาบันและพฤติกรรมของสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ยอมรับในคุณค่าของสังคม สังคมที่เปลี่ยนแปลงย่อมหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ซึ่งทุกสังคมกำลังประสบอยู่

4. **ความไม่เป็นระเบียบของสังคมและบุคคล** เมื่อวัฒนธรรมเกิดความไม่เป็นระเบียบ ความรู้สึกของคนในสังคมเกี่ยวกับความมั่นคง ศีลธรรมจรรยา เป้าหมายในชีวิตจะถูกทำลายลง เมื่อคนเกิดความสับสนไม่แน่นอน พฤติกรรมของเขาจะไม่มั่นคง เกิดลังเล ถ้าเป็นมากขึ้นอาจเรียกได้ว่า จิตเสื่อม ในสังคมปัจจุบันภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นง่าย ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงในสังคมมีหลายด้านด้วยกัน ถ้าสมาชิกของสังคมนั้นไม่รู้จักหรือไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากันได้ก็จะเกิดความสับสนขึ้น

5. **วัฏจักรแห่งความเป็นระเบียบและไม่เป็นระเบียบของสังคม** หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบของสังคม สังคมก็จะพยายามจัดระเบียบสังคมวัฒนธรรมให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ เพื่อจะไม่เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม

6. **การเปลี่ยนแปลงสังคมกับการวางแผน** ได้แก่ การที่สมาชิกมีโครงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมให้ดีขึ้น เจริญขึ้น นั่นคือการก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สังคม ฉะนั้น ผลของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้ สมาชิกย่อมจะคาดการณ์ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์และยอมรับแก่สังคม

กระบวนการทางสังคม (Social Movement)

กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการสะสมรวบรวมพลังที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม

Ralph Turner และ Lewis Killian ได้แบ่งแยกแบบของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ดังนี้

1. กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งอำนาจ (Power) ในการควบคุมสถาบัน
2. กระบวนการซึ่งพยายามเปลี่ยนคุณค่า (Values) ของสังคมและวัฒนธรรม
3. กระบวนการซึ่งชี้หรือมุ่งถึงรางวัลหรือผลที่ได้รับและให้ความพอใจแก่สมาชิก ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วม

กระบวนการทุกอย่างที่เกิดขึ้นเพื่อจะบรรลุถึงความเชื่อของคนว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นปัญหาที่จะต้องมีการแก้ไข ซึ่งปฏิกิริยาของสังคมมีทั้งยอมรับและไม่ยอมรับ ถ้าสังคมไม่ยอมรับจะกลายเป็นปฏิวัติก็ได้ และถ้ายอมรับจะเป็นสิ่งหนึ่งของสังคมซึ่งจะเป็นสิ่งถูกต้องสูงสุด

กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะยินยอมหรือยอมรับโดยชนส่วนมากในสังคมหรือไม่ก็ตาม ผลที่จะออกมาเป็นไปได้ 3 ประการ โดยอาจล้มเหลว อาจเปลี่ยนแปลงบรรลุจุดหมาย และอาจจะเป็นไปในรูปอื่นซึ่งไม่ได้คาดการณ์ไว้ แต่ก็ก็เป็นไปในทางที่ดี

กระบวนการเคลื่อนไหวของสังคมเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีผลตามมาก็คือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม